

УДК 378:811.111

DOI:

Вадим Калінін, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач лабораторії упровадження освітніх інновацій
Комунальний заклад “Житомирський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти” Житомирської обласної ради
Лариса Калініна, кандидат педагогічних наук, професор кафедри
міжкультурної комунікації та прикладної лінгвістики
Житомирського державного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена формуванню однієї з важливих компетентностей учнів Нової української школи – інформаційно-цифрової. Здійснено аналіз останніх робіт дослідників із запропонованої проблеми. Виділено рівні формування інформаційно-цифрової компетентності, специфічні для вивчення іноземних мов, описано переваги інформаційно-цифрових технологій у порівнянні з традиційними методами навчання іноземних мов та функціональні можливості успішного використання даних технологій. Авторами виділені вміння, необхідні та достатні для формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників, розроблено додаток до підручника з англійської мови для учнів 10-го класу ЗНЗ у вигляді комплексу інформаційних технологій. Експериментально доведено ефективність використання зазначених технологій у формуванні інформаційно-цифрової компетентності учнів старшої школи засобами іноземної мови.

Ключові слова: інформаційна компетентність; інформаційно-цифрова компетентність; інформаційно-комунікаційні технології; цифрова грамотність.

Табл. 1. Рис. 1. Літ. 6.

Vadym Kalinin, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Head of the Laboratory of Educational Innovations Implementation
Zhytomyr Municipal Institution “Zhytomyr Regional Institute of
Postraduate Pedagogical Education” of the Zhytomyr Regional Council
Larysa Kalinina, Ph.D. (Pedagogy), Professor of the
Intercultural Communication and Applied Linguistics Department
Zhytomyr Ivan Franko State University

THE FORMATION OF INFORMATION-DIGITAL COMPETENCE OF SENIOR LEARNERS BY MEANS OF FOREIGN LANGUAGES AS A KEY COMPETENCE OF A NEW UKRAINIANS SCHOOL

The article deals with one of the main competences of a New Ukrainian School – Information-digital competence. The authors analyze modern works on the problem given and characterize a new information society as the society which is able to form a creative, independent and active personality, to develop his/her personal intellect and information culture. The article focuses on the necessity for a teacher to be technologically literate and to be able to use ICT in teaching any subject at school. Particular attention is paid to the importance of Information – digital competence formation of senior learners by means of a foreign language that broadens the learners’ opportunities of using their knowledge, habits and skills in cross-cultural communication. The levels of information – digital competence formation, typical of teaching foreign languages are outlined. Based on results of a conducted research the advantages of information – digital technologies in comparison with traditional methods of teaching foreign languages are described, the functional possibilities of successful usage of these techniques are highlighted. It is established that senior learners acquire a sufficient level of language competence, have a definite speech experience, gain the skills of critical and creative thinking as well as well-developed communicative skills, can work in group and teams, freely use available electronic gadgets, and realize the importance of learning foreign languages and being digital literate for their successful future career. In view of all that the authors consider senior school to be the very school for information-digital competence development. The article contains the characteristics of skills necessary for the successful formation of information-digital competence and a set of activities for teaching foreign languages with the help of ICT in a secondary school.

While creating ICT technologies the intentions of senior learners for self-development as a means of disclosing their creative potentials and the desire to learn from each other were taken into consideration. The article offers different modes of cooperative learning foreign languages on the basis of ICT. The effectiveness of the suggested ICTs in the information-digital competence formation by means of foreign languages was experimentally proved.

Keywords: information competence; information-digital competence; ICT tools; digital literacy.

Постановка проблеми. В сучасному цифровому віці з’явилося поняття інформаційно-цифрової компетентності. Не випадково Концепція Нової української школи серед 10-ти ключових компетентностей виокремлює оволодіння учнями

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

само інформаційно-цифровою компетентністю при вивченні будь-якого предмету. Згідно з даним документом, інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене і водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні, інформаційної та медіа-грамотності, основ програмування, алгоритмічного мислення, роботи з базами даних, навичок безпеки в Інтернеті та кібербезпеки. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [4].

Такі завдання Нової школи потребують наскрізного застосування інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні іноземних мов. “Запровадження ІКТ має перейти від одноразових проєктів у системний процес, який охоплює всі види діяльності” [4]. Це суттєво розширить можливості вчителя, значно оптимізує процес навчання іноземної мови та сприятиме формуванню в учня важливої для нашого сторіччя інформаційно-цифрової компетентності.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню сутності поняття “інформаційна компетентність” на сучасному етапі присвячено дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема В.В. Акуленко, В.Ю. Бижова, О.В. Божинської, О.Б. Зайцевої, А.С. Петухової, О.А. Сисоєвої, D. Bawden, R. Paul, С. Stern та ін. Аналіз перерахованих робіт показав, що під **інформаційною компетентністю** вчені розуміють “системний обсяг знань, умінь і навичок, набуття, перетворення, передачі та використання інформації у різних галузях людської діяльності для якісного використання професійних функцій” [5, 5].

Незважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених питанню цифрової компетентності (С. Прохорова, Дж. Равен, О. Сисоєва, М. Спектор та ін.) єдиного терміна для визначення даного виду компетентності немає. Вивчення робіт зарубіжних досліджень показує, що в більшості випадків використовується два терміни – цифрова компетентність (*digital competence*) та цифрова грамотність (*digital literacy*). В обох випадках володіння цифровою грамотністю або компетентністю передбачає “впевнене та критичне використання доступних технологій інформаційного суспільства для повсякденного спілкування, роботи та відпочинку” [1].

Метою статті є спроба показати можливості формування інформаційно-цифрової компетентності учнів старшого етапу ЗНЗ засобами іноземної мови.

Результати дослідження. Важливість формування інформаційно-цифрової компетентності

у вивченні іноземних мов неможливо переоцінити, оскільки вона може здійснюватися одразу на декількох рівнях: *лінгвістичному* – при використанні електронних словників, енциклопедій, тезаурусів; *соціокультурному* – при роботі з онлайн програмами, Інтернет-ресурсами; *комунікативному* – при використанні мультимедійних технологій [2].

Всі зазначені рівні є складовими комунікативної компетентності, оволодіння якої і є основною метою навчання іноземній мові в ЗНЗ.

Роль і значення ІКТ у навчанні іноземної мови відкривають для учнів не лише нові можливості спілкування, отримання інформації та її обліку. Ми вважаємо, що використання ІКТ надає можливість значно підвищити продуктивність навчання ІМ на уроці за рахунок доцільного дозування та доступності нової інформації, мінімізації сторонніх шумів, оперативного взаємозв'язку джерела навчальної інформації та учнів, адаптації темпу навчання навчального матеріалу до можливого рівня його сприйняття учнями даної вікової групи, урахування індивідуальних стилів навчання та здібностей кожного учня, ефективного поєднання індивідуального, парного та групового режимів роботи.

Окрім того, правильно відібрана інформація у поєднанні з використанням ІКТ сприяють успішному навчанню не лише іноземної мови, але і культури країни, мова якої вивчається, ознайомлення учнів з моделями вербальної і невербальної комунікативної поведінки, притаманній носіям мови, їх традиціям та звичаям, виховання в українських учнів поваги до чужої культури та більш глибокого пізнання власної культури [6, 114].

Слідом за С.В. Кубрак, під **інформаційними технологіями** ми розуміємо “сукупність різноманітних технологічних інструментів і ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікації, створення, розповсюдження, збереження та управління інформацією” [3, 18].

Наше дослідження, яке було проведено в старших класах ЗНЗ м. Житомира, дозволило нам виділити функціональні можливості та переваги інформаційно-цифрової компетентності у порівнянні з традиційними методами, які представлені у наступній таблиці 1.

Для нашого дослідження були обрані учні старшої школи, оскільки учні 9-11 класів вже володіють достатнім рівнем мовної компетентності (від рівня А2+ до рівня В1+), мають певний мовленнєвий досвід, можуть вільно використовувати доступні електронні пристрої.

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ
ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Таблиця 1.

**Порівняльна характеристика навчання іноземної мови з використанням цифрових
інформаційних технологій та традиційних форм навчання**

Навчання іноземної мови за допомогою ІКТ	Традиційне навчання іноземної мови
Висока мотивація вивчення іноземної мови за допомогою нових засобів навчання, якими учні вільно володіють, будучи "цифровими носіями"	Зниження мотивації при роботі з добре відомими друкованими матеріалами
Максимальна реалізація принципу наочності у навчанні іноземної мови шляхом виведення на екран комп'ютера текстового матеріалу, ілюстрацій, відеоряду тощо.	Не завжди друковані підручники з іноземної мови мають цікаві супроводи у вигляді необхідних аудіо-та відео-матеріалів.
Постійне поновлення інформації з теми, що вивчається, з нових інформаційних джерел з метою її розширення.	Інформаційний об'єм текстів підручників з іноземної мови обмежено та лімітовано санітарними нормами, пред'явленими до підручників в Україні, що зазвичай є застарілим і нецікавим.
Значне зростання часу індивідуального спілкування для кожного учня під час роботи в різних режимах роботи з різними носіями інформації.	Обмежений час спілкування в межах 45 хвилин уроку.
Нааявність можливості індивідуальної корекції мовних помилок (правильної вимови іноземних слів, правильне розуміння значень подібних слів за допомогою електронних словників, енциклопедій тощо).	Корекція типових для всіх учнів помилок вчителем, неможливість індивідуальної корекції в межах уроку.
Значне розширення загального і лінгвістичного кругозору учнів за рахунок роботи учнів з доступними Інтернет-джерелами, он-лайн програмами тощо.	Формування лінгвістичного кругозору учнів зазвичай відбувається в межах теми, що вивчається і обмежено часом, відведеним на предмет "іноземна мова" в певному класі.
Можливість формування пошукових та дослідницьких вмінь учнів, необхідних для власного самовдосконалення та саморозвитку.	Формування подібних вмінь зазвичай переноситься на позаурочний час в умовах шкільних МАН, гуртків або клубів.
Надання учням можливості працювати у зручному для них темпі згідно з їх індивідуальними особливостями як під час роботи в класі, так і вдома.	Група (весь клас) працюють в одному режимі, який координує вчитель.
Отримання можливості самоконтролю та взаємного контролю під час вивчення іноземної мови.	Здійснення контролю переважно вчителем.
Пропонування учням цікавих форм самоконтролю під час виконання комп'ютерних тестів та завдань зі звуковими або друкованими ключами.	Використання друкованих текстів для самоконтролю мінімізують інтерес до їх використання.

Окрім того, психологічні особливості учнів даної вікової групи, а саме – самостійність та рефлексивний характер мислення, добре розвинена логічна пам'ять, здатність узагальнювати, синтезувати та порівнювати, прагнення до пізнавальної самодіяльності, розвинений інтелект – сприяють розвитку навичок та вмінь, які необхідні учням у XXI столітті. В методичній літературі їх називають вміннями 4'С' – критичного мислення (critical thinking), комунікації (communication), креативності (creativity), співпраці (collaboration).

Успішне оволодіння даними вміннями сприяє саморозвитку та самовдосконаленню

старшокласників, що безпосередньо пов'язано з оволодінням інформаційно-цифровою компетентністю. На користь зазначеного також свідчить професійне особистісне самовизначення учнів старшої школи, їх серйозне ставлення до майбутнього. Саме завдяки цьому старшокласники починають розуміти можливість не лише володіння іноземною мовою, але й інформаційно-комунікаційною компетентністю, що значно полегшить процес їхньої адаптації у навчанні і нових умовах, а в майбутньому допоможе стати успішними в кар'єрі.

У процесі нашого дослідження ми виокремили необхідні та достатні вміння інформаційно-

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ
ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

цифрової компетентності, які дозволяють розробити специфічні траєкторії навчання іноземної мови, а саме такі вміння: знаходити необхідну інформацію, використовуючи інформаційні фільтри, схеми та таблиці для фіксації результатів; систематизувати й узагальнювати отриману інформацію; конструювати інформаційні бази з різних джерел, спираючись на вміння збирати та оцінювати факти та судження – з позиції достовірності, точності, достатності та аналізувати отриману інформацію; поповнювати індивідуальні знання, вміння та навички з доступних джерел та накопичувати власний банк знань за рахунок особистісно-значущої інформації; працювати з інформацією індивідуально; співпрацювати з іншими учнями під час роботи із запропонованими ІКТ; використовувати результати самостійного пошуку, аналізу і оцінки інформації для прийняття власних рішень; створювати власні джерела інформації, використовуючи сучасні технології.

З метою формування виокремлених вмінь інформаційно-цифрової компетентності учнів старшої школи нами було розроблено комплексвправ з використанням ІКТ як додатку до підручника з англійської мови. Створюючи додаток, ми враховували бажання самопізнання учнів старшої школи, прагнули допомогти їм визначити той вид діяльності, який може краще розкрити їх творчий потенціал. В розроблених нами завданнях ми також використовували Інтернет-майданчик для обміну досвідом і результатами оволодіння іноземною мовою. Учні не лише отримали можливість порівняти свої знання, вміння та навички зі своїми однолітками, але і навчитися один в одного. На нашу думку, таким чином створюється “специфічне власне середовище” навчання, яке дозволяє старшокласникам поглянути на світ і на себе з позиції інших. Продемонструємо деякі завдання на прикладі теми 10-го класу “My Friends and my Family are my Fortress”.

Формування інформаційно-цифрової компетентності починається з ознайомлення учнів з невеликим за об’ємом текстом на тему, представлену на екрані комп’ютера.

Завдання 1. Read the text and reproduce words and phrases, which characterize a personality to complete the “word cloud”. Interpret their meanings.

Режим роботи: індивідуальний.

Завдання 2. Use one of the sites below and in groups design your own word-clouds with words and phrases attributable to a description of a good personality:

<http://www.wordle.net> <http://www.tagxedo.com>
<https://worditout.com/word-cloud/create>

Режим роботи: груповий.

Завдання 3. Search the Internet and find the logos, which may characterize a personality in terms of: having a healthy way of life; expressing his/her point of view communicating with others; becoming digital literate.

Present your findings to the class and comment on your choice.

Режим роботи: індивідуальний.

Завдання 4. For many teenagers their family is the place where they feel safe and comfortable. Take your cell phones and decode the words in the QR codes suggested which characterize family relations. Think and decide how these relations can make a teenager happy. In groups, add more characteristics to “good family relations” and present them to the class.

Завдання 5. Use your electronic dictionary and find the adjectives, which characterize your family/friends. Start with the first letter of the

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ
ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

words. Team up with your friends to complete the words and comment on your ideas.

Team 1	Team 2
F – faithful, frank	F -
R -	A -
I -	M -
E -	I -
N -	L -
D -	Y -

Режим роботи: індивідуальний, макрогруповий.

Завдання 6. Use the electronic dictionary and analyze the difference between the following vocabulary items: “nervous - irritable”. Illustrate them with your own contexts.

Режим роботи: індивідуальний.

Завдання 7. One of the best-known family conflicts described in literature is the conflict between two families, the Capulets and the Montagues. Search the internet to find the reasons of the conflict between two families. If you happen to live in Shakespearean time how will you resolve the conflict? In groups, work and decide if it is possible to resolve it peacefully.

Режим роботи: індивідуальний, груповий.

Завдання 8. Search the photo gallery in your cell phones and choose the photo you like. Pair up with your friend. Share your photos and try to predict possible situations in them. You may ask each other 3 questions for more information.

Режим роботи: парний.

Завдання 9. Use the Internet resources and do some individual research about teenagers' favourite pastime in Britain. In teams use your findings and compare their activities with yours. Fill in the Venn Diagram.

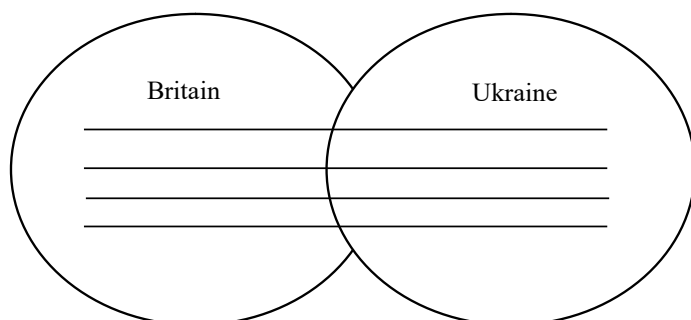

Рис. 1. Діаграма Вена

Режим роботи: індивідуальний, макрогруповий.

Завдання 10. Look at the portraits of great people. Think and decide what personality traits made them famous. Search the Internet and find the proofs of your ideas. Make up a power point presentation of one great person.

(Winston Churchill, Yaroslav the Wise, Eleanor Roosevelt, Mother Teresa)

Режим роботи: індивідуальний.

Наші дослідження показали, що використання зазначених вище технологій на уроці з англійської мови дозволило нам сформуванню особливу концепцію навчання, у створеному різноманітному навчальному інформаційному середовищі та значно підвищити якість вивчення іноземної мови. Особливого розвитку здобули вміння автономного вивчення мови завдяки самостійному пошуку та обробці необхідної інформації з усіх доступних ресурсів. Наші спостереження також свідчать про те, що робота з ІКТ надає учням почуття живого ентузіазму, відчуттям власних сил та сміливості, усвідомленням самих себе в контексті великого інформаційного контексту. На наш погляд, таким чином також відбувалася поступова підготовка учнів до навчання впродовж життя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З огляду на викладені результати досліджень можна зробити висновки, що формування інформаційно-цифрової компетентності учнів засобами інформаційно-комунікаційних технологій підвищує привабливість вивчення іноземної мови та створює унікальні можливості оволодіння усіма компонентами комунікативної компетентності навіть за відсутності природного іншомовного середовища. Саме підручники з англійської мови для учнів ЗНЗ мають поповнювати відсутність англомовного середовища, пропонуючи учням необхідний комплекс ІКТ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В.Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти /В.Ю. Биков / Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс]/ Інститут інформаційних технологій і засобів навчання АПН України, ун-т менеджменту освіти АПН України; гол. ред.: В.Ю. Биков. – 2010. – № 1 (15). Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em15/emg.html>.

2. Гуревич Р.С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів засобами мультимедійних технологій // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2007. – С. 38 – 41.

3. Кубрак С.В. Використання інформаційних технологій у професійному саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю:

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ
ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Навчально-методичний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франко, 2011. – 92 с.

4. Нова Концепція української школи / Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець та ін// за заг. ред. М. Грищенко <http://www.oblosvita.mk.ua/attachments/article/3935/>

5. Петухова Л.Є. Інформаційна компетентність майбутнього фахівця як педагогічна проблема / Л.Є. Петухова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2000. – С. 41 – 45.

6. Прохорова С.М. Поняття цифрової компетентності вчителя іноземної мови у світовому освітньому просторі / С. М. Прохорова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 4. – С. 113–116. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhdUP_2015_4_24

REFERENCES

1. Bykov, V.Iu. (Ed.). (2010). *Suchasni завдання informatyzatsii osvity* [Modern tasks of informatization of education]. Information Technologies and Learning Tools: Electronic Scientific Specialty Edition. [Electronic resource]. Institute of Information Technologies and Training of National Academy of Sciences of Ukraine, University of Education Management of National Academy of Sciences of Ukraine; No. 1 (15). Available at: <http://www.ime.edu.ua/net/em15/emg.html>. [in Ukrainian].

2. Hurevych, R.S. (2007). *Formuvannia informatsiinoi kompetentnosti maibutnikh*

uchyteliv zasobamy multymediinykh tekhnolohii [The Formation of informational competence of future teachers by means of multimedia technologies]. Scientific notes. Series: Pedagogics. pp. 38–41. [in Ukrainian].

3. Kubrak, S.V. (2011). *Vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u profesiinomu samorozvytku maibutnoho vchytelia filolohichnoho profiliu* [The use of information technologies in the professional self-development of the future teacher of the philological profile]. Textbook. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franko, 92 p. [in Ukrainian].

4. Hrynevych, L., Elkin, O., Kalashnikova, S., Kobernyk, I. & Kovtunets, V. et al. *Nova Kontseptsiiia ukrainskoi shkoly* [New Concept of the Ukrainian School]. (Ed.). M. Hryshchenko. Available at: <http://www.oblosvita.mk.ua/attachments/article/3935/>. [in Ukrainian].

5. Pietukhova, L. Ie. (2000). *Informatychna kompetentnist maibutnoho fakhivtsia yak pedahohichna problema* [The informative competence of the future specialist as a pedagogical problem]. *Kompiuter u shkoli ta simi* [Computer at school and family]. pp. 41–45. [in Ukrainian].

6. Prokhorova, S.M. (2015). *Poniattia tsyfrovoyi kompetentnosti vchytelia inozemnoi movy u svitovomu osvitnomu prostori* [The concept of digital competence of foreign language teachers in the world educational space]. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical sciences*. Vol. 4, pp. 113–116. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhdUP_2015_4_24. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.07.2018

“Довго сам учишь, якщо хочеш навчати інших”.

*Григорій Сковорода
український філософ і поет*

“Прагни не до того, щоб добитися успіху, а до того, щоб твоє життя мало сенс”.

*Альберт Ейнштейн
один з найвизначніших фізиків ХХ століття*

“Без прикладів неможливо ні правильно вчити, ні успішно вчитися”.

*Луцій Юній Модерат Колумелла
давньоримський письменник*

